

Kuvassa kumppanilajin kanssa

Kissuus, queeriys ja samansuuntaiset katseet

Leena-Maija Rossi

Filosofi Jacques Derrida pohtii teoksessaan *Eläin joka siis olen* (2006/2019) ihmisen ja muiden eläinten kohtaamisia ja suhteita. Hän kirjoittaa:

Kysyn usein itseltäni, *kuka minä olen*, muuten vain, ihan vain nähdäkseni – ja kuka olen silloin kun joudun kaikessa hiljaisuudessa eläimen katseen, esimerkiksi kissan silmien, yllättämäksi alastomana ja minulla on pahan kerran vaikeuksia voittaa kiusaantumiseni. Miksi näin?¹

Mietin tässä tekstissä kiusaantumattomuutta toislajisen eläimen seurassa, kissan ja ihmisen yhdessä muotoutumista, kunnioitusta ja katseita. Keskustelen pääasiassa kahden kirjoittajan, Derridan ja feministitutkija Donna Harawayn kanssa. Heidän tekstuaalisten ääntensä kannattelemana, haastamana ja innoittamana tarkastelen yhtä nykytaideteosta: Kari Soinion *Sankarin Koti / Domesticated Hero* -teossarjan (2009) ihmistä ja kissaa esittävää valokuvaa.

Taidetta voi pitää yhtenä relevanttina tapana yrittää ymmärtää eläinten, yhtä lailla ihmis- kuin muiden eläinten monimutkaista käytöstä, maailmaa ja suhteita.² En tällä kertaa niinkään suhteuta tai rinnasta teosta muihin nykyaiteen yrityksiin ja tapoihin kuvata ihmisen ja muiden lajien suhdetta, vaan pohdin nimenomaan edellä mainittujen tekstien ja tämän yhden teoksen kanssa sitä, miten *kumppanilajeja*³ voi katsoa yhdessä, ja sitä miten nämä lajit tai niiden edustajat saattavat muotoutua yhdessä katseen alla.

Tavoitteenani on tarkastella myös sukupuolen ja seksuaalisuuden esittämistä normibinäariyttä nyrjäyttävästä näkökulmasta, jota Soinion teos nähdäkseni myös

¹ Derrida 2019, 16. Kursivointi Derridan.

² Karkulehto ym. 2019, 5.

³ Ks. Haraway 2007, 164.

tukee.⁴ Näin ollen voi sanoa, että tulen tekstin edetessä pohtineeksi myös eräänlaisen queeryyden⁵ eli normin kannalta toisinsukupuolittumisen ja eläimyksen kohtaamista tai kosketuspintoja. Teen tämän tietoisena toiseuttamisen ja eläimellistämisen yhteenkietoutumisen perinteestä⁶ pyrkien queeryttämään eli pervouttamaan juuri tuossa perinteessä rakentunutta hierarkisointia erilaisten sukupuolten ja seksuaalisuuksien välillä – yhtä lailla kuin erilaisten etnisyyksien tai värien ja eri lajien välillä – tai ihmisyyden ja eläimyksen välillä.

Käytän myös lajin käsitettä siitä huolimatta, että sekin voidaan nähdä problemaattisena (vrt. niin ikään Haapoja tässä teoksessa). Nähdäkseni ihmisen ja muiden eläinten tarkastelu lajeina – ja kuten itse tässä yhteydessä teen, kumppanilajeina – ei välttämättä johda muiden lajien marginalisointiin ja sortoon, vaan mahdollistaa tasavertaisemman suhteisuuden kuin ihmisen ja eläimen kategorinen toisistaan erottaminen. Olen tässä tekstissä kaiken kaikkiaan kiinnostuneempi yhteyden ja yhteisyyden mahdollisuudesta kuin erillisyydestä, ja siksi kumppanilajin käsite puhuttelee minua tarkoituksenmukaisempana käsitevalintana kuin esimerkiksi ihmisen ja ei-ihmisen vastapari.

Tekstini liittyy tietynlaiseen välttämättömään uudelleenpaikantumiseen tilanteessa, joka on ilmastonmuutoksen ja kaikkien lajien kannalta uhkaava, jollei peräti jo katastrofaalinen. Olemme kenties ihmisen ympäristöään ihmiskeskeisesti hyödyntäneen ajanjakson, jota myös antroposeeniksi kutsutaan, reunalla.⁷ Tähänastinen oma tutkimukseni, samoin kuin suuri osa humanistis-yhteiskunnallisesta tutkimuksesta, on keskittynyt ihmislajin sisäisiin kysymyksiin. Olen tarkastellut ihmissukupuolten ja -seksuaalisuuksien moninaisuutta, niitä leikkaavia muita eroja ja näiden tekijöiden monimutkaisia yhteisvaikutuksia, eli intersektionaalisuutta. Tutkimusmateriaaliani ovat olleet ihmisiä esittävät, ihmisten esittämiseen keskittyneet kuvat ja kuvastot, niin verbaliset kuin visuaaliset ja audiovisuaaliset representaatiot. Nyt tuntuu siltä, että tutkijoillakaan ei enää ole varaa tällaiseen eksklusiivisuuteen, ei ainakaan pelkästään. Kuten kollegani Sanna Karkulehto, Aino-Kaisa Koistinen ja Essi Varis kaunopuheisesti toteavat:

⁴ Ks. Seppä 2012, 166–170; Rossi 2009.

⁵ Käytän queer-sanaa viittaamaan sekä sukupuoliseen että seksuaaliseen epänormatiivisuuteen ja verbimuotoisen queeryttämisen synonyyminä myös pervouttamista.

⁶ Ks. esim. Shohat & Stam 1994; myös Haapoja tässä teoksessa.

⁷ Ks. tämän teoksen muut kirjoittajat ja esim. Povinelli 2017. Antroposeenin käsitteen problemaattisuudesta ks. myös Karkulehto ym. 2019, 1–4.

On tullut aika ihmiskulttuurien ajatella vakavasti, käsitteellistä huolellisesti ja kertoa rehellisesti niistä kaikista ei-inhimillisistä olennoista, joiden kanssa jaamme maailmamme, ja aika pohtia kuinka voisimme päästä kohti eettisempää yhteiseloä.⁸

Näillä sivuilla pyrin tällaiseen vakavuuteen, huolellisuuteen ja rehellisyyteen, kun kuvaan yhden kuvan verran ihmisen ja kissan visuaalista yhteismuodostelmaa. Itselleni tämä on siis ensimmäinen kirjoitusretki tai tutkimuksellinen yritys ei-ihmiskeskeisyyden suuntaan. Donna Haraway on lajikumppanuudesta kirjoittaessaan painottanut oman ajattelunsa eroa sekä humanismiin että posthumanismiin (käsitteestä tarkemmin Mäki tässä teoksessa) ja päättänyt käyttämään *not*-etuliitettä: kirjoittamaan ei-humanismista, *not-humanism*.⁹

Ymmärrän tämän niin, että samoin kuin muiden ”jälkeisyyttä” merkitsevien postluonnehdintojen, esimerkiksi postmodernin, postkoloniaalin ja postfeminismin voi ajatella edelleen jollain tapaa sisällyttävän itseensä sen, mistä pyritään eteen- tai pois päin.¹⁰ Ei-humanismi (*not-humanism*) on todellakin jotain muuta, samaan tapaan kuin ei-binäärinen (*non-binary*) sukupuoli. Se syrjäyttää ihmislajin keskiöstä, samoin kuin ei-binäärisyys kieltäytyy asettumasta kumpaankaan oletetuista normipositioista. Haraway käyttääkin kumppanilaji-termiä suunnilleen synonyymisenä ei-humanismille, suhteisuudelle, jossa ovat mukana kaikki lajit. Kumppanilaji, lajien välinen kumppanuus, kattaa hänen ajattelussaan ”kaikenlaiset yhdessä muotoutumiset, kaikenlaisissa ajallisuuksissa ja ruumiillisuuksissa”.¹¹ Toimikoon se nyt myös yhtenä oman kuvaluentani avainkäsitteenä.

Mitä kuvassa näkyy?

Soinion *Sankarin koti* -sarjan kuvissa alaston ”sankariksi” nimetty hahmo esiintyy, liikkuu ja toimii muuten ypöyksiin, mutta tämä nimenomainen teos, pystykuva, jossa hahmon päästä on rajattu näkymään vain alaleuka, ja myös jaloista osa rajautuu pois, tekee poikkeuksen. Ihmishahmon leuan parrankasvu antaa olettaa, että kyseessä on mies, mutta jalkojen asento estää – niin ikään oletetun – peniksen näkymisen:

⁸ Karkulehto ym. 2019, 1. Suom. LMR.

⁹ Haraway 2007, 164.

¹⁰ Rossi 1999.

¹¹ Haraway 2007, 164.

jalkojen välissä häämöttää vain tumma karvoituskolmio. Kuvassa toisena subjektina, yhtä lailla etualalla sankarin kanssa on karvoitukseltaan laikullinen maatiaiskissa. Kumppanusten taustalla häämöttää yhdenlainen stereotyyppinen ”suomalainen idylli”: punainen, valkonurkkainen ja huopakattoinen mökki. Mökin sivustalla erottuu epäterävästi metsikkö, josta kesäinen valo siilautuu läpi. Ihmisen ja kissan rinnalla kasvavat ja kukkivat monet kasvilajit, mainittakoon niistä ”vieraslajiksi” nimetty lupiini ja ”kotoperäinen” päivänkakkara. Lajien rinnakkainelo toteutuu siis kuvassa eläimellisiä lajeja laajemminkin, mutta keskityn nyt ihmis- ja kissaeläimyyteen. Harawayta siteerataten:

Se eettinen periaate, josta yritän puhua ja kirjoittaa, voidaan kokea monien lajierojen välillä. Hienoa tässä on se, että voimme tietää vain katsomalla ja katsomalla takaisin.¹²

Katsotaan.

¹² 2007, 164. Suom. LMR.

Kari Soinio: *Sankarin Koti/ Domesticated Hero #9*, 2009. Valokuva. 114x90 cm.

Häpeästä likiolemiseen

Derridan eläintutkielma *Eläin joka siis olen* lähtee liikkeelle niin ikään hänen kohtaamisestaan alastomana kissan kanssa, kissan ihmiseen kohdistuvasta katseesta. Hän kirjoittaa (lainaan pitkähkösti):

Minun on vaikea tukahduttaa häveliäisyyden tuntemus. Vaikea saada hiljennettyä jossakin sisälläni protesti säädyttömyyttä vastaan, tunne

sopimattomuudesta tilanteessa, jossa huomaa olevansa alasti, sukuelin paljaana, nahkasillaan kissan edessä joka katselee liikkumatta, ihan vain nähdäkseen. Alastoman eläimen säädyttömyyttä toisen eläimen edessä, voisi sanoa jonkinlaista animaalista tahdittomuutta: alunalkuinen kokemus, ainoa laatuaan, sopimattomuudesta, jota näyttäytymisessä alasti, paljaassa totuudessaan, eläimen hellittämättömän katseen edessä on – oli tuo katse sitten hyväntahtoinen tai armoton, yllättynyt tai vanhan tutun tunnistava. Näkijän tai selvänäköisen sokean katse. Aivan kuin minua siis hävettäisi olla alasti kissan edessä, mutta häpeäisin myös omaa häpeääni. Häpeän heijastus, itseään häpeävän peilileikki, spekulaarinen häpeä, jota ei voi selittää eikä oikein kehtaisi tunnustaa.¹³

Derrida ei näytä kohtaamista kissan kanssa kuvan avulla vaan kuvaa sen sanoin. Soinio taas esittää kuvan, jossa esittää kissaa ja itseään. Voidaan myös pohtia, esittääkö kuva kenties lähes käänteistä tilannetta verrattuna Derridan kuvaamaan häpeän peilileikkiin: onko tässä kuvassa kenties kyse kaksinkertaisesta animaalisesta häpeämättömyydestä? Sekä ihminen että kissa, erilaiset, ovat alttiina katsojan katseen edessä ja painautuvat toisiaan vasten – häpeämättä? Kummankin katse kohdistuu kuvasta ulos, samaan suuntaan vasemmalle – kuvaako tämä jaettua eläimyyttä, yhdessä muotoutuvan toimijuuden mahdollisuutta? Kumpikaan ei katso kameraan, siis katsojaan, mutta kumpikaan ei myöskään vaikuta väistävän kameran katsetta häveten vaan tuijottaa kuvan rajaaman näkymän ulkopuolelle, jostain kuvassa näkymättömästä kiinnostuneena. Tämä kiinnostus ja jaettu, yhteinen valppaus korostaa myös molempien subjektiivutta ja toimijuuden hetkellistä samansuuntaisuutta.

Derrida pohtii myös kysymystä eläimen ”alastomuudesta” ja esittää, että sitä on pidetty yhtenä olennaisimpana tekijänä, kun länsimaiset filosofit ovat pyrkineet tekemään kategorista eroa ihmisen ja eläimen välille. Hän huomauttaa, että vaatteita pidetään ominaisina yksin ihmiselle, yhtenä ihmisen ”omista” asioista.¹⁴ Hänelle ihmisen alastomuus esittäytyy selvästi poikkeustilanteena, häpeään liimautuneena. Soinion ”sankarille” alastomuus on kuitenkin suorastaan tietynlainen kuvassa esiintymisen ehto, joka toistuu läpi taiteilijan eri kuvasarjojen. Soinion alter ego

¹³ Derrida 2019, 16.

¹⁴ *ibid.*, 17.

parodioi ja haastaa valkoiseen länsimaiseen sankariuteen liitettyjä hegemonisen maskuliinisuuden merkkejä ja esiintyy joko feminiinisenä tai androgyyninä antisankarina, alastomuudessaan tietoisesti tai naurettavan mahtipontisesti poseeraten. Niin ikään alastomuus korostaa kuvissa usein luonnon armoilla, ei suinkaan sen herrana olemista. Katsomamme kuvan kissa taas on tiheässä monivärisessä turkissaan kaikkea muuta kuin alaston – vai onko se sittenkin alaston, mutta ei ”eksistoi alastomuudessa”¹⁵, ei ole vaatteettomuudestaan tietoinen? Ihmisen kylkeen painautuneena se joka tapauksessa lämmittää toista olentoa, on kanssa ja liki.

Liki, lähellä oleminen ilmaisee, toteaa Derrida, jonkinlaista ”yhteen puristuneena olemisen järjestystä”, kanssaolemista, kytköksissä olemista – ja hän kysyykin, onko tässä lähellä olemisessa kyse ”eläimen perässä olemisesta sen kimpussa olemisen, metsästämissä, alistamisen merkityksessä vai sen jälkeen tulemisen, perimisen ja periytyksen merkityksessä”.¹⁶ *Sankarin koti* -sarjan kissakuvassa kissaeläin näyttää rentoutuneemmalta kuin ihmiseläin: kissa roikottaa takajalkojaan ja häntäänsä eikä näyttäisi olevan ponnistautumassa pakoon. Asennon voi tulkita myös lajienvälisen luottamuksen merkiksi. Ihminen painaa kuvassa kissaa kylkeään vasten, niin liki, että heille näyttäisi muodostuvan osin yhteiset ääriviivat. Siinä missä Derrida toteaa, ettei mikään kerro hänelle ”lähimmäisen absoluuttisesta toiseudesta” samalla tavalla kuin hetket, jolloin hän näkee kissan näkevän hänet alasti¹⁷, Soinion kuva saattaa päin vastoin esittää yllättävää lajien – derridalaisittain ”lähimmäisten” – läheisyyttä ja suoranaista yhdessä muotoutumista, kanssaolemista.¹⁸

Katse, kosketus ja kunnioitus

Kuva voi myös olla lähellä sellaista arvostuksen ja kunnioittavasti katsomisen muodostamaa suhdetta, josta Donna Haraway puolestaan kirjoittaa. Kuvassa esitetyt eivät katso toisiaan vaan samaan suuntaan, mutta katsoja katsoo heitä. Tästä muodostuu kiinnostava katseiden, läheisyyden ja autonomian reitti tai suhde. Tulkinnassani tämä suhde lähestyy jotain sellaista, jota Haraway kuvaa:

¹⁵ *ibid.* 18.

¹⁶ *ibid.*, 126–27.

¹⁷ *ibid.*, 27.

¹⁸ *ibid.*, 44.

Erityinen suhteisuus tällaisessa [aktiivisen katsomisen] suhteessa kiinnittää huomioni: arvostaa, nähdä toisin, katsoa takaisin, ottaa huomioon, pitää näkösilällä, tulla toisen katseen koskettamaksi, ottaa huomioon. Tällainen suhde pyrkii sekä vapauttamaan toisen että vapautumaan ristiriitaisessa, välttämättömässä autonomiasuhteessa. Autonomia suhteen hedelmänä ja suhteessa. Autonomia rajan ylittävänä vuorovaikutuksena, trans-aktiona. Melko vastakkainen asia sille katseelle, jota yleensä tarkastellaan kulttuuriteoriassa!¹⁹

Soinion kuvassa ihminen pitelee kissaa otteessaan, liki, lähellä, mutta kissa näyttää olevan otteessa rennosti, omasta halustaan, tiedostaen, että pääsee vapautumaan halutessaan. Autonomisena vuorovaikutuksessa. Haraway kirjoittaa myös lajienvälisestä suhteesta yhtä lailla optisena, haptisena (kosketukseen perustuvana), affektiivisena (tunteen voimasta liikuttavana) kuin kognitiivisenakin.²⁰ Muiden lajien tietoisuudesta tiedämme toistaiseksi varmaankin aivan liian vähän,²¹ mutta ihmisen ja muiden eläinten välisistä katseista, kosketuksista ja lajienvälisen suhteen aiheuttamasta mielen ja ruumiin – tai mieliruumiin, jos niin haluamme – liikutuksesta jo huomattavasti enemmän. Kuka tahansa, jolla on ollut elämässään lemmikki (ja joka on menettänyt lemmikin²²) tai joka on seurannut kumppaninsa menettäneen lemmikin käytöstä, tunnistaa tämän suhteen moniulotteisuuden ja sen, miten suhde on muovannut sekä noita muita eläimiä että meitä ihmiseläiminä. Eläiminä, joita olemme. Kuvassa haptisuus, turkin ja ihon kosketus, ja katsojan kannalta tuon kosketuksen tunnistaminen, on olennainen tekijä. Kissa koskettaa ihmistä koko toisen kylkensä mitalta ja vasemmalla taka- ja etutassullaan. Samaan tapaan myös ihminen koskettaa kissaa toisen kylkensä ja käsivartensa mitalta. Sormet painuvat turkkiin ja turkki ”kurkistaa” sormien lomasta.

Yksi yhdessä muotoutumisen tuotos on myös sukupuolisuus, se millaisen yhteisvaikutuksen ihminen ja kissa synnyttävät sukupuolittuneen ruumiillisuuden kannalta. Derrida kirjoittaa *Eläin joka olen* -teoksessaan painokkaasti omasta mieheksi sukupuolittumisestaan ja myös häntä katsovan kissan sukupuolesta²³:

¹⁹ Haraway 2007, 164. Suom. LMR.

²⁰ Haraway 2007, 164.

²¹ Tuore kanadalainen tutkimus muistuttaa myös siitä, että eri lajien kognitiota ja käyttäytymistä on tutkittu hyvin eri volyymeillä, esimerkiksi kissoja huomattavasti vähemmän kuin koiria, ks. Dawson et al. 2019.

²² Ks. Laurén & Schuurman 2017.

²³ Derrida 2019, 16–17, 19, 86–87.

”Kissa, joka katselee minua ollessani alasti ja joka toden totta on *oikea pikku kissa, tämä* kissa, josta puhun ja joka on narttukissa kuten Montaignen kissakin.”²⁴ Paitsi että Derrida tekstissään korostaa omaa miessukupuolisuuttaan, kirjoittaa erektiosta ja sen laskemisesta²⁵ ja rinnastaa ihmiseläimen pystyssä seisomisen peniksen erektiivisyyteen²⁶, hän kuitenkin muistuttaa myös sukupuolierojen monikollisuudesta ja seksuaalisen kokemuksen ”monimielisyydestä”.²⁷

Soinion kuvassa sukupuolta tehdään²⁸ nimenomaan monimielisesti. Jo intiimi läheisyys kissaan tuottaa feliinin ja feminiinin, kissamaisuuden ja naisellisuuden, yhteisestä ikonografiasta juontuen vaikutelman kuvan esittämän ”sankarihahmon” feminiinisyydestä. Tätä vaikutelmaa vahvistaa myös jalkojen naiselliseksi kääntyvä asento, joka kuvan rajauksen johdosta kiinnittää huomion toisiaan lähellä oleviin polviin. Kuvan ihmiseläin ei myöskään esiinny (toiselle eläimelle eli kissalle eikä katsojalle) Derridan tapaan ”nahkasillaan”, ”sukuelin paljaana”, vaan näemme hahmon jalkojen välissä vain tumman karvoituskolmion. Kun feminiiniseen kolmioon ja jalkojen asentoon yhdistyy kuvan yläosan rajauksen tuntumassa oleva viiksien ja parran kasvua merkitsevä sänki sekä miessukupuoliseksi oletettavissa oleva rintakehä, kiertyy sukupuoli mielenkiintoisesti queeriksi.

On katsojan sensitiivisyydestä ja suuntautumisesta kiinni, seksualisoituuko tämä ihmisen ja kissan yhdistelmä, mainittu feliinin ja feminiinin yhteismuotoutuma hänen silmissään vai ei, ja jos niin miten. Kuva avaa mahdollisuuden myös siihen tulkintaan, että se ei esittäisi cissukupuolisuutta vaan jotain muuta. Niin ikään valkoisen ihmisruumiin, feminiinisyyden ja mieheyden sekä kissuuden yhteenkietouma nakertaa sitä länsimaista esittämisen traditiota, jossa ”eläimellistämistä” on käytetty marginalisoimisen keinona ja se on koskenut vain niitä, jotka on ymmärretty valkoisesta keski- tai yläluokkaisesta heteronormatiivisesta miesmaskuliinisuudesta nähden ”toisiksi”.²⁹

Anita Seppä on kiinnittänyt huomiota siihen, kuinka Soinio tuottaa hegemonisesta mieskuvastosta poikkeavilla kuvillaan hahmoja, jotka on mahdollista tulkita ”sukupuoliseksi ja kulttuuriseksi sekasikiöksi (hybridiksi), jonka identiteetti on sekoittunut tai epäselvä”, ja näin ollen identiteetin (yhtä lailla sukupuolisen, seksuaalisen kuin kansallisen) ”normatiivisuus ja luonnollisuus pervoutuu (*queering*)

²⁴ *ibid.*, 19.

²⁵ *ibid.*, 59.

²⁶ *ibid.*, 83.

²⁷ *ibid.*, 58.

²⁸ Butler 1990/2006.

²⁹ Shohat & Stamm 1994.

eli ajautuu prosessiin, jossa normaalin ja epänormaalin erottelu alkaa horjua ja hajota”.³⁰ Yhdistäen Sepän luonnehdintaa myös Derridalla³¹ esiintyvään hybridi-ideaan tarkastelemastamme kuvasta voikin ajatella, että kumppanilajien edustajat muotoutuvat ja kietoutuvat hetkellisesti yhdeksi *animot*³²-rykelmäksi, kesyttömäksi kimairaksi.³³ Joissakin muissa teoksissaan³⁴ Soinio tuntuukin hakevan lajienvälisen rajan täydellistä visuaalista hämärtämistä, muutosta, jonkaliselle löytyy läheinen verbaalikuvaus Jenny Kangasvuon fiktiosta:

Tassu vääntyy kämmeneksi ja karhea antura leviää ihoksi, kuono painuu sisään ja nostaa otsan pystyksi. Liha kupruilee ja vääntyilee. Muutos on vaivalloinen ja nykäyksittäinen. – – Hän ponnistelee muutoksen loppuun asti, mutta ei saa ihmishahmoa vakaaksi.³⁵

Kari Soinio: *Miehen tuoksu / Scent of a Man #8, 2005*. Valokuva. 68,5x99 cm.

³⁰ Seppä 2012, 170. Kursivointi Sepän.

³¹ Derrida 2019, 66.

³² Derrida (2019, 66) kuvaa ”tekaisemaansa” *animot*-sanaa: ”Se ei ole laji, ei suku eikä yksilö vaan kesytön, elävä ja lukematon joukko kuolevaisia, ja pikemmin kuin kloonattu kaksoisolento tai sekamuodoste se on jonkin sortin hirviömäinen hybridi, kimaira.”

³³ *ibid.*

³⁴ Ks. esimerkiksi teossarjat *Sankarin paluu / Return of a Hero* (2004) ja *Miehen tuoksu / Scent of a Man* (2006).

³⁵ Kangasvuo 2012, 8.

Kari Soinio: *Sankarin paluu/Return of a Hero #16*, 2004. Valokuva. 70x85 cm.

Kari Soinio: *Sankarin paluu/Return of a Hero #12*, 2004. Valokuva. 70x85 cm.

Mutta ehkä tämän tekstin puitteissa tarkemmin katsomamme kuva esittää vain kahta läheistä kumppania ja heidän välistään keskinäistä kunnioitusta. Näiden erilajisten suhde saattaa, esimerkiksi, muistuttaa katsojille, että minän autonomia ei koskaan ole ehdotonta eikä ihmisen ja muiden eläinten välille ole mahdollista vetää selkeää rajaa.³⁶ Ja että lajit ja niiden välinen kunnioitus ja luottamus ovat optisessa, haptisessa, affektiivisessä ja kognitiivisessa suhteessa keskenään.³⁷

Lopuksi

Olen pohtinut tässä tekstissä mahdollisuutta lajienväliseen yhteyteen, yhdessä muotoutumiseen ja kunnioitukseen. Tarkasteluni toteutui hyvin rajatusti ja mikrotasolla yhden taideteoksen, valokuvan, tarjoamien merkkien tai vihjeiden luennan puitteissa. Lukuapunani olivat ihmisen ja muiden eläinten suhteita pohtineista ajattelijoina etenkin Jacques Derrida ja Donna Haraway. Liittyen siihen, että erityisesti Harawayn viitoittama ja käsitteellistämä ei-humanistinen suhteisuuden

³⁶ Derrida 2019, 135.

³⁷ Haraway 2007, 164.

tutkimisen suunta edustaa itselleni – paitsi paluuta arvostamani feministin ajattelun ääreen – uudenlaisen tutkimuksellisen orientaation raottamista, esitän tulkintani hyvin ehdollisesti.

Toivon, että olen kuitenkin pystynyt suhteellisen vakuuttavasti kuvittelemaan, yhden taideteoksen ja muutaman tekstin kanssa ajatellen, toisenlaista lajienvälisen muotoutumisen mahdollisuutta kuin kimpussa oleminen, metsästäminen ja alistaminen. Lisäksi olen koetellut mahdollisuutta yhdistää kumppanilajisuuden tarkasteluun sellaista sukupuolen ja seksuaalisuuden pohdintaa, jota voidaan pitää queerinä eli pervouttavana, ja liittää ei-humanistiseen, ihmistä kaiken keskeltä sivummalle tai muiden lajien joukkoon sysivään ajatteluun myös hiukan postkoloniaalia valkoisuuden hegemonisen normiaseman kritiikkiä.

Päätän kirjoittamisen tähän, sillä viimeistellessäni tekstiä kotityöpöytäni ääressä kumppanilajin edustaja, kissa, valitsee makuualustakseen Derridan *Eläin joka siis olen* -kirjan, katsoo minua ja alkaa kehretä. Kuten Derridankin kissa, tämä on oikea pikku kissa, jonka kommunikaation ja katseen kohteena siirryn tekstin lukemisesta ja tuottamisesta haptiseen ja affektiiviseen olemiseen erilajisen subjektin kanssa.

Kirjallisuus

Butler, Judith 1990/2006. *Hankala sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous.* (*Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity.*) Helsinki: Gaudeamus. Suom. Tuija Pulkkinen ja Leena-Maija Rossi.

Dawson, L.C., J. Cheal, L. Niel & G. Mason 2019. Humans can identify cats' affective states from subtle facial expressions. *Animal Welfare*, Vol. 28, Number 4, November 2019, 519–531. Luettavissa osoitteessa <https://atrium.lib.uoguelph.ca/xmlui/bitstream/handle/10214/17526/%22%20manuscript.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (6.1.2020.)

Derrida, Jacques 2006/2019. *Eläin joka siis olen (L'animal que donc je suis.)* Helsinki: Tutkijaliitto. Suom. Anna Tuomikoski.

Haraway, Donna 2007. *When Species Meet.* Minnesota: University of Minnesota Press.

Kangasvuo, Jenny 2012. *Sudenveri.* Helsinki: Teos.

- Karkulehto, Sanna, Aino-Kaisa Koistinen, Karoliina Lummaa & Essi Varis 2019. Refiguring Human, Nonhuman and Posthuman: Striving for More Ethical Cohabitation. Teoksessa Karkulehto, Sanna, Aino-Kaisa Koistinen & Essi Varis (toim.) *Refiguring Human, Nonhuman and Posthuman in Literature and Culture*. New York & London: Routledge. 1–20.
- Laurén, Kirsi & Nora Schuurman 2017. Viimeinen katse ja kuonon hipaisu. Lemmikkieläimen toimijuus kuolemaa koskevissa kertomuksissa. *Sukupuolentutkimus – Genusforskning* 30:2, 65–78.
- Povinelli, Elizabeth 2017. The Ends of Humans: Anthropocene, Autonomism, Antagonism, and the Illusions of Our Epoch. *The South Atlantic Quarterly* 116:2, April 2017. 293–310.
- Rossi, Leena-Maija 2009. Sukupuoli maisemassa ja maisemana – muuttuvat paikat? Gender in/as Landscape – Changing Places? Teoksessa Kari Soinio, *Maisemasta paikkaan – From Landscape to Place*. Helsinki: Maahenki. 66–75.
- Rossi, Leena-Maija 1999. *Taide vallassa. Poliittikkäsityksen muutoksia 1980-luvun suomalaisessa taidekeskustelussa*. Helsinki: Taide.
- Seppä, Anita 2012. *Kuvien tulkinta. Menetelmäopas kuvataiteen ja visuaalisen kulttuurin tulkitsijalle*. Helsinki: Gaudeamus.
- Shohat, Ella & Robert Stamm 1994. *Unthinking Eurocentrism. Multiculturalism and the Media*. London & New York: Routledge.